

L' AVEUS

LITERARI * ARTISTICH * CIENTIFICH

REVISTA QUINZENAL IL-LUSTRADA

ALBERT SAVINE. — L' ATLANTIDE

poème traduit du catalan de Mossen Jacinto Verdaguer, augmenté d'une introduction et d'appendices.—Paris.—Librairie Léopold Cerf.—1884

Bibliografia

A MR. ALBERT SAVINE

Mon distingit amich: Vos agrahesch la atenció que heu tingut d'enviarme vostra bella traducció de *L'Atlántida*. Permetéume que us demostrí mon agrahiment, parlantvos avuy del prólech, resum històrich de nostra renaixensa literària, y dihentne tot lo be que 'n penso y ell mereix, ab algunas observacions que subjecto á vostre criteri.

Per de prompte, — hem de confessarho ab tota noblesa y sinceritat—es vergonyos pera nosaltres que sian fins avuy escriptors forasters los mes actius y diligents en historiar nostra literatura; tant mes vergonyos, en quant, si després incorren en alguna d'aquellas erradas inevitables per qui veu las cosas á distància, y no en la realitat sinó en los llibres, es injust ferlos cap cárrech, y l'agrahiment merescut ofega tota observació. Realment, vos y 'ls qui, com vos nos dispensan la honra d'atendrer y admirar nostra literatura, tindrian dret á exclamar quant vením á importunarvos ab nostras esmenas: — Donchs, si no podém jutjarvos ab tot acert, ¿per qué no us encarreguéu vosaltres mateixos de historiar y esclarir vostra obra? Y no que esperéu que vos ho dongan fet pera senyalar las tatxas.

Jo compto, amich meu, ab vostra indulgencia pera suposar que no usaréu de tal protesta, y ab lo mérit de vostre prólech pera afirmar desde ara que no 'ns trobém en aquest cas. Mon intent es, repeteixo, discutir bonament ab vos algunas consideracions nascudas de primer salt y á la primera lectura.

Vostre prólech, com tot resum, com tota síntesis escrita, fa, enfront de la realitat, un efecte sorprendent y nou y quelcom diferent d'ella á qui la coneix.

En vostra ploma, viva y lleugera, prenen relleu detalls que al coneixedor de

la realitat, dia per dia, li semblaren insignificants; adquireixen color y animació inusitada rostres y figuras que la costum de veure diariament havia disfumat á nostres ulls; se combinan y agrupan ab creixent interes y precipitada marxa fets que vegérem trascorrer deslligats sens conseqüència ni terrabastall, y á la fi lo quadro s' omple, se mou, s' anima, pren proporcions colossals y agegantadas, y 'l conjunt de tants esforços, y 'l burgit de tantas veus y passions, y l'aparició de tants homes de válua 'ns donan de cop, en breu rato de lectura, idea vivent y animada d' una empresa que coneixiam sols en sos aislats é individuals epissodis. Nos succeheix lo que li passaria al que conegues un per un tots los afluent d' un riu caudalos y no hagues vist may aquest. Nostra renaixensa, en vostre prólech, naix, creix, s' exten á manera de riu que baixa ab magestat y fressa fecundant tota una encontrada. En realitat, nosaltres, ja per esser fills de distintas generacions, ja per lluytar en diferentas agrupacions literáries, ja per simpatias personals, passejarem per las voras dels afluent sens veure encara 'l riu.

La idea que resulta del conjunt ¿es certa? Si, com tota generalisació ben fundada. Mes com á tota generalisació li falta quelcom de la realitat que sols pot esser coneguda á qui la viu y la veu d' aprop; li falta *le dessous de l'histoire*, com dihéu vosaltres; li falta, lo que trobariau á faltar vos en una història de la literatura contemporánea de París á qui la escrigues desde aquí. Difícil de precisar en que consisteix; fácil sentirho. Fixémnos en alguns punts.

Tothom admira, al llegir lo prólech, la fina penetració de vostres judicis, fermes y concisos, y la fidelitat y elegància de las traduccions, en las que acertéu ab la equivalent característica y ab tons intermedis casi imperceptibles per qui no tinga lo sentit literari, que podriam dirne, molt exercitat. Y no obstant d' aixó, nos sorpren en las primeras páginas la afirmació neta y precisa de que la literatura catalana no te un caràcter absolutament distint de la castellana y que sols se diferencia d' ella en tons y mitjas tintas, mes no en lo color. Aquesta afirmació es essencial, y encar que, no sia ab l' extensió deguda, tractaré de discutir-la, com errónea. Inútil es dir que al afirmar jo la originalitat de nostra literatura, no obeheixo á un sentiment patriòtic, á una tossuderia d' enamorat; consigno y defenso un fet, y res mes.

M' explico perfectament que á vos, mirantla á distància, vos apareguin mes semblants de lo que son las diversas literaturas ibéricas. Certa comunitat de ideas que desde la altra part dels Pirineus tenen per caracterisadoras de tota nostra rassa, com la del honor, la orgullosa independència, etc.; l' us en poesia del mateix sistema de metrificació, com lo romans y l' endecasílab; y la influència exercida de tants anys per la ensenyansa oficial, bastan y sobran pera darnos á tots los ibèrichs lleuger barnis de semblansa que enganyi als extranjers. Hi ha mes encara. En la primera época del renaixement, la mes coneguda, y la que ha deixat mes caudal d' informació en los llibres, aquesta semblansa existia tal volta en major grau. Nostres poetas, com los castellans, eran romàntichs, y beviau iguals assumptos en las mateixas fonts d' aquella gran renovació, ahont abocaren sas áyguas, en extranya barreja, Inglaterra y Alemanya, Fransa y Espanya. Be sortis lo trovador de Búrgos ab recorts del Cid y donya Jimena, be de Barcelona, cantant los Comtes y Na Violant, ó Na Carrossa, á la fi tots eran *trovadors*. Si feyan poesia subjectiva resultava també la mateixa paritat.

Que llegissin Byron ó Víctor Hugo, que imitessin á Ugo Fóscolo ó Lamartine, lo cas es que 'ls poetas d' aquí y d' allá al probar per primera vegada sas alas, s' inspiravan en los llibres de la época. Llavoras sí que tant sols las diferéncias accidentals de tons y mitjas tintas podian distingirlos. Com aquestos comensos son fins ara 'ls mes estudiats, repeteixo, res té d' estrany que la originalitat, distinta y clara temps á venir, passi encara inadvertida. Nosaltres mateixos no votariam pas per ella fullejant los primers tomos dels Jochs Florals, ab curtas excepcions, que despres creixéren cada dia. Fins la lléngua d' aquellas poesias es térbola com lo primer doll d' una mina, oberta de fresch y renoguda encara la terra. En aquest sentit y no en altres era aquell, á mon judici, un período consemblant al que atravessan actualment los pochos poetas rossellonesos que intentan alzar bandera y formar en las filas. Fan la mateixa impressió; me semblan francesos, ja pel metre, ja per reminiscéncias del *Lafontaine* llegit al aula. ¿Per qué no m' ho semblan tant, ni molt menos, los provensals, als qui distingim perfectament de tota la poesia francesa á pesar de certa analogia de sentiments entre abduas?

Empero—deya,—la nostra aná prenent caràcter propi, y avuy, en mon concepte, pot dirse que no sols es diferent de la castellana, sino diametralment oposada á ella. Distan lo que dista la poesia de cort y ciutat, de la poesia espontáneament nascuda de la vida y contemplació de la naturalesa; per dir ab una paraula cosas en mon concepte inefables sens llarga preparació, per dirho ab una paraula que compregués vos de prompte, distan lo que dista lo tamboriner *Valmajour* del *Numa Roumestàn*, d' un bon tenor de la *Opera*. Ni mes, ni menos. Ja veyéu quant la diferéncia es capital. A tal punt la veig, que no crech comprensible la nostra á casa d' ells, y si l' auditori es de fanátichs, tampoch la d' ells á casa nostra.

Anemho á veure. Comensém per la forma. Las diferentas escolas de la poesia espanyola, desde la salmantina á la sevillana, han proclamat sempre com á llenguatge poétich certa noblesa y cultura en la expressió, las formas anti-familiars, vagas, d' *á peu-prés*, la que 'n diria vostre Paul de Saint-Víctor la *retórica evasiva*, en la qual las cosas no 's designan per lo nom que tenen comunment, sinó per altra de poética convenció mes llampant y rimbombant. Si 'ls primers poetas castelláns d' avuy dia fugen d' aixó y renyeixen ab aquestas tradicions, prou los hi costa ferse entendre. En cambi llegiu las mitjanias, y la fraseologia comercial d' altres temps regna encara, fins á motivar las protestas de nostres primers crítichs.

Ara be; la tendéncia dels poetas cataláns, constantment manifestada, probada repetidament, caracterisadora sempre en tots, es absolutament contrària. Tota la bellesa de la dicció poética resideix pera ells, en que las paraulas y las imatges evoquin directa é immediatament las cosas ab tota precisió; res es vulgar, res es noble, poétich ó anti-poétich per sí, mes per sa forsa y energia pintorescas y expresivas. Tots sembla que segueixen en aquest sentit — com ja vaig dir en altre treball—la divisa de Víctor Hugo, quant s' alabava d' haver introduhit los principis del 93 en lo Diccionari de la lléngua. Tant es aixis, que si de quelcom peca nostre llenguatge poétich en la ploma dels inexperts, es de traspasar devegadas la ratlla é incorre en lo vulgarisme. Ja veyeu, donchs, que estem en plena revolució, com hi comensa á estar la prosa castellana. En una paraula:

Campoamor, lo simpátich revolucionari en literatura, proclama en sa *Poética* com á novetats, principis que fa temps practiquém ja per aquí.

Clar está que lo mateix se nota en l' fons, en lo concepte, en lo sentiment. Lo naturalisme — no com escola, no com á *parti-pris* literari — lo naturalisme, nascut de nostras condicions intellectuals y morals, es la ánima de nostre literatura. Nostres escriptors son avans que tot sincers; diuhen lo que senten y com ho senten, pintan lo que veuhen; reflectan fidelment l' estat de son ánima. Molts d' ells personalment no procedeixen de la retórica, ni de la lectura de ciutats; procedeixen dels pobles, procedeixen del camp, ó fan poesia ab los recorts de sa infantesa, com *Valmajour* no procedeix de cap escola de música. Vos que coneixéu los provensals, be 'm podéu entendre. Quan Rubió's firmava lo *Gayter del Llobregat* y lo *Trovador del Montserrat* Balaguer, obehian encara á una convenció, á un artifici del temps, si be ja descubrian aquesta tendéncia de nostra literatura. Pero avuy, avuy si estessen en moda aquestos *motius*, alguns poetas podrian usarlos sens sombra d' artifici, recordant la vileta d' ahont eixiren y cantant, la llar ahont sa imaginació s' escalfá, lo riu, lo castell per ahont trescaren y 'ls va fer inconscientment poetas. ¿No es aixó altra diferencia capital que 'ns separa dels que escriguéren sos mellors cants en las taulas de las redaccions y 'ls ministeris, entre 'l trasbals de la política? ¿No es aquesta la mateixa diferéncia essencial que existeix entre l' autor de *Jocelyn* y l' autor de la *Mireya*? No son dos poetas ab personalitat distinta: son dos poesias distintas.

Lo gran caudal d' elements que aporta á la nostra la diversitat del punt de partida es d' impossible inventari aquí. Ja he dit com modifica 'l llenguatge poétich; vos compendréu ben bé com modifica tot lo fons. Sentiments? los naturals de rassa, sens retóricas; assumptos? los que ofereix la naturalesa entera, lliure y vigorosa; llegendas, supersticions, costums tradicionals, histórias de localitat... ¡qué sé jo!... pero tot vist, tot sentit, tot arrenecat á una vida estimada; imatges, y formas d' expressió? sols la fauna y la flora, precisa y propiament designada en nostra poesia, es d' una riquesa y d' un color que la renova, la vivifica, la caracteriza per sempre mes. La mateixa *Atlántida*, que vos ja coneixeréu pam á pam, es mostra de lo que dich.

De tot aixó s' en despren, en mon concepte, la dificultat d' apreciar los poetas ab tot son valor. Com mes particularitats, com mes impregnats del *agre del terrer*, menys podrá compéndrels qui no sia son compatriota. Pera mí la poesia—y ho he dit també avans d' ara — evoca, desperta, fa vibrar quelcom que porta ja en sí qui llegeix. Y com pot portarho en sí l' home que no participa dels mateixos sentiments del poeta? En tota obra d' art resideix un valor relatiu, que está mes en lo subjecte que en l' objecte. Donchs be; aquest valor relatiu de nostra poesia escapa als de fora. Lo estrany es que á vos vos escapa rara vegada, ja per haver exercitat ab la crítica aquest sentit, ja per causas personals y pròpias. Ben segur que ningú sospita en los reservats cataláns l' entussiasme y energia en lo sentir, lo poétich deliri que ubriaca 'ls esperits en nostras festas literarias. Ben segur que ningú, sinó comprenentlas molt, troba en nostras poesias los tresors de sentiments y emocións que nosaltres, lo calor y vida que glateix en ellas, la passió concentrada y fonda, la novetat y riquesa d' imatges y assumptos. Las mellors corren en boca dels aficionats marcadas ab sagell imborrable. Son pocas, son escullidas, però están al nivell de las mellors en altrás

llénguas. Dich que son pocas, pero aixis y tot, sempre serán mes que 'ls verda-ders poetas, cosa que jo crech que succeheix per tot arreu. Perque, en mon sentir,—diguémho depressa per no allargar lo paréntesis —ni 'ls verda-ders poetas acerten sempre, ni totas las poesias han d' entrar en compte, sent com es lo gé-nero tant superior, ni tinch per poetas á tots los que escriuen be versos, nas-cuts de la cultura, d' una disposició mitjana, y fins dels sentiments comuns als homes en la joventut. Nostres poetas de debó, amich meu, los que poden dir en veritat lo *est Deus in nobis*—y dispenséme lo manossejat y pedantesch de la cita—son contats.

Y pera aixó es de sentir que vos ne passéu per alt algúns d' aquestos poch, sols mentantlos de passada. Jo m' atreveixo á recomanarlos á vostra ilustrada atenció, ja que sens dupte per l' escasses de sas obras, no publicadas en volum, no l' han fixat fins ara.

De Querol, no us en parlaria, perque ja 'l citéu, y fins traduhíu, sino fos per-que 'l públich ha estat injust ab ell, y com la justícia sempre 'ns ve de fora, vos podéu ferli. Es excelent; ha escrit poch en catalá, pero de lo millor. En castellá ha publicat un tomo de *Rimas*, contra las que s' han congriat lo silenci y 'l desdeny, essent, en mon concepte, de lo bo de la poesia contemporánea.

Com á ell, heu mencionat sols de pas á Anicet Pages de Puig, que espera tambe esser rehabilitat. Per sa fonda y valenta concepció, per la energia de son llenguatge, per son sentiment poderos, que recorre totas las notas, es dels pri-mers. En los Jochs Florals figuran d' ell *L' ánima en pena*, *Lo Cant de Salomé*, *Estrams* y *A una dona*, verament superiors.

Aixis també son reputadíssimas *La llar*, *La Olivera mallorquina*, *La Mon-tanya catalana* de Pons y Gallarza, qual nom passa casi inadvertit entre altres, com lo de Costa y Llobera, de qui, ja ab vostra natural penetració citéu una obreta, però que encara se recomana, perque es dels poch verament inspirats; com per fi, lo del últim Mestre, Franquesa y Gomis, que ocupará un lloch mes alt en vostra galeria en los estudis que esperém de vos, perque es poeta també dels que nasqueren tals y van de front fora las filas. No sé si vos y jo n' oblidém algun altre.

Però torno á mas generalitats. Quedém en que nostra poesia es no sols dis-tinta, sino en mes d' un aspecte oposada á la castellana, com filla d' un altra re-tórica, si aixis val á dirho; quedém en que lo sentiment poétich pren aquí una direcció propia, fins al punt de no semblar tal á qui no la entenga, fugint prin-cipalment de tota convenció.

No tracto d' afirmar, á pesar de lo dit, que aquestas no existeixen, ni tampoch que tots nostres poetas vagin pel mateix camí.

De las convencions propias, dintre de lo que fa nostra originalitat, ne son bona mostra la especial literatura de certámen, verdadera plaga que extenua y marceix la planta, y las mateixas produccions mestras ja concebudas y execu-tadas de recort y no del natural. En quant á las excepcions, com sempre con-firman la regla. Poetas hi ha, y bons, que son catalans perque en catalá escriu-huen, mes sa inspiració ó es individual y no de rassa, ó ve de fora. Pera mi son apreciabilíssims, mes caldria distingirlos ben be en una història literária, si aquesta s' estudia com la manifestació del esperit d' un poble.

Però noto que aquesta carta s' ha allargat mes de lo que jo 'm creya y sento

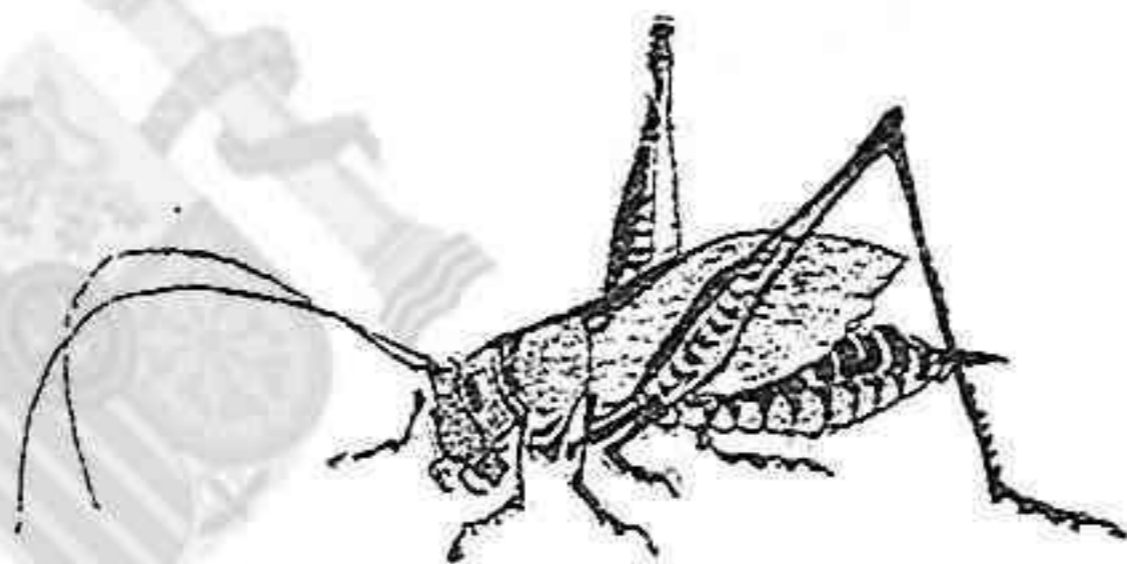
que ha d'acabar, á pesar de que sobra matèria encara pera altres mes com aquesta. Fins ara hem parlat sols dels poetas, y hauria volgut dirvos quelcom de nostra prosa que presta ocasió á moltes consideracions, ja per lo r.ombre y mèrit de nostres escriptors, ja per la duptosa utilitat del catalá en ella, quant no 's tracta de novelas ni quadros de costums de la terra. Mes, en fi, seria sortirme de vostre prólech, que tampoch parla dels prosistas ab extensió, aixis com també no es oportú aquí parlar de nostre teatre, digne, ben digne, del estudi complet que anunciéu.

Acabo, y voldria acabar ab una frase concreta y nutrida que expresse la fonda simpatia que mereixéu á nostres ulls per vostra entussiasta cooperació en la tasca de estendre 'l coneixement de nostras lletras en vostra pátria, que sempre s'ha distingit per franca y generosa hostalera de las glórias d'altres nacions. Voldria trobar, deya, una frase que aixó us digués y no la trobo. Supléixila mon intent, mentres esperém los altres travalls que 'ns heu anunciat pera repetirla.

Vostre amich

J. IXART

Febrer 1884.

LA TURBONADA

(RETALL DE «VILANIU,» NOVELA INÉDITA)

De la serra llevantina comensáren á desplegar-se amplas y gruixudas guatas color de plom, que anáren avansant, entreteixintse, cada volta mes negras, fins á l'anacarada faixa del horitzó, que 'l sol aclaria ab resplandors d'argent. D'improvis, baixá galopant, entre gassas de pols que s'esllanissavan y esvahian pels ayres, un vent mullat. A son buf violent, los arbres comensáren á balansejar-se com gegantíns plomalls, las fullas s'arredossaren á las brancaes tremolant convulsivament, y 'ls sembrats s'encrespáren en suaus onadas.

De sopte un ruixat de feixugas gotas s'escarxá per terra, campintla d'un to bituminos; regalimáren barbacanas y canals, y arreu fendí oblícuament l'espai, en urdit espes de rajolíns de vidre, la pluja.

Lo vent havia parat, la claror minvava, los arbres, embarnissats de fresch, ploravan, colltortas de lassitut llurs fullas; mentres la áygua que omplia rechs y tolls semblava parar sa marxa al sentirse trepada incessantment la pell entre un bat-y-bull d'esquitxos y d'encenalls cristallíns.

Omplia l'espai una tenora aixordadora d'universal bullida que 'l tro apagava sovint ab sas trabucadas rodolants, ensemps que 'l llamp anguilejava pel tou de la guata ab sa enlluhernadora escata de misto. Lo cel, cada volta mes fosch, deixava vibrar mes la rápida lluhentor del llamp; los trons retumbavan ab veu mes ronca; la cinta nacarada del horitzó minvava pausadament.

Y mentrestant, allá, pel torrent dels Rossinyols, s'ohí atansarse per moments una remor fonda, un soroll vibrant, un trontoll que

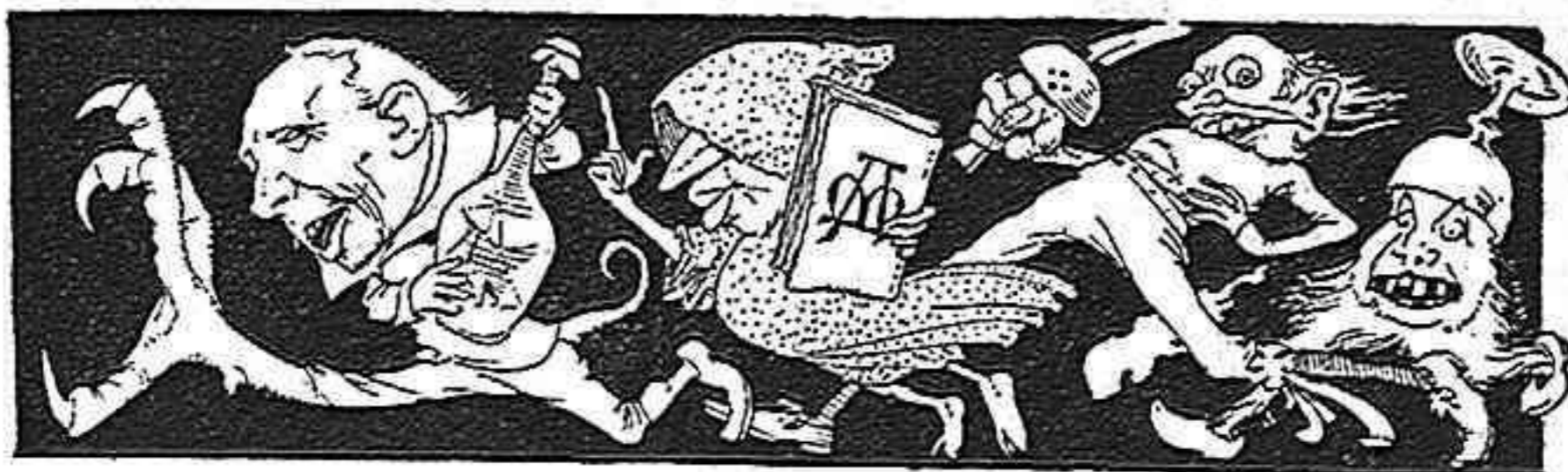
esborronava, y 's presentá arreu, galopant, la riuada, enorme serp que venia bramulant, sas crins d'estopa erissadas, lliscant per damunt dels códols, engolintlos ben prompte dins de sa pell terrosa, jaspejada d'escuma. En rabent y onejant lliscada passava aquella serp sens fi, inflantse, arreballant ab son refrech matas y socas que cabussavan per sa elástica esquena, cobrint las revincladas arrels dels arbres riberenchs, llensant desmays de perlas sobre l' herba, capritxosos miralls assí y allá-

Com per encantament, la fosca guata aná aclarintse, los trons s' allunyavan remorejant ab veu mes sorda cada cop, se calmá la fúria del torrent, una ullada de sol esplendent brillá en l' horitzó y, poch á poch, misterios buf comensá á desllanegar las bromas, á esbarriarlas en borrallóns fantástichs de tofa opalina, ribetejada de flamejant armini, sota un cel de blau desmayat. Las teuladas y ferros lluhíren com l' acer, recobrâren sa magestuosa quietut los arbres, carregadas llurs fullas de diamants que 'l sol irisava, y 'l torrent, neta de llot la pell y desinflada, acabá per rumbejar ayros y alegre son vestit antiqüelat de llimaduras de coure, que 'ls palets del fons atigravan de variats colors. Una fresca reparadora esponjava 'l cor, las herbas, redressantse totas gemadas, aromatisavan l' atmósfera ab olors suaus; un cert bany de suhor cobria fustas, pedras, tota la terra, com si ixis fatigada d' una lluyta ó d' un espant, y la resplandor del sol ponent aná retirantse montanya amunt, tenyint de sanch las feixas de rostoll.....

L' ample cel, mentrestant, havia quedat net com un llens de satí, fins á la serra ponentina, ahont s' enclotava ab imponent magestat lo sol ruhent entre un munt inmens de llargarudas brasas. Un vel gris comensá á entelar la claror, las brasas del firmament s' amoratâren, s' apagâren; allá lluny lluhí un estel; per las finestras del poble algun llumet; los camíns se poblaren de fantasmas, y ressonâren mes alt que 'l *rich-rich* d'algúns grills, y encara ab mes melangia, la campana del poble, las esquellas del bestiar y la cansó adormida del pages que venia dalt del matxo balansejantse entre tenebras.

NARCIS OLLER.

CANSÓ DE FEBRER

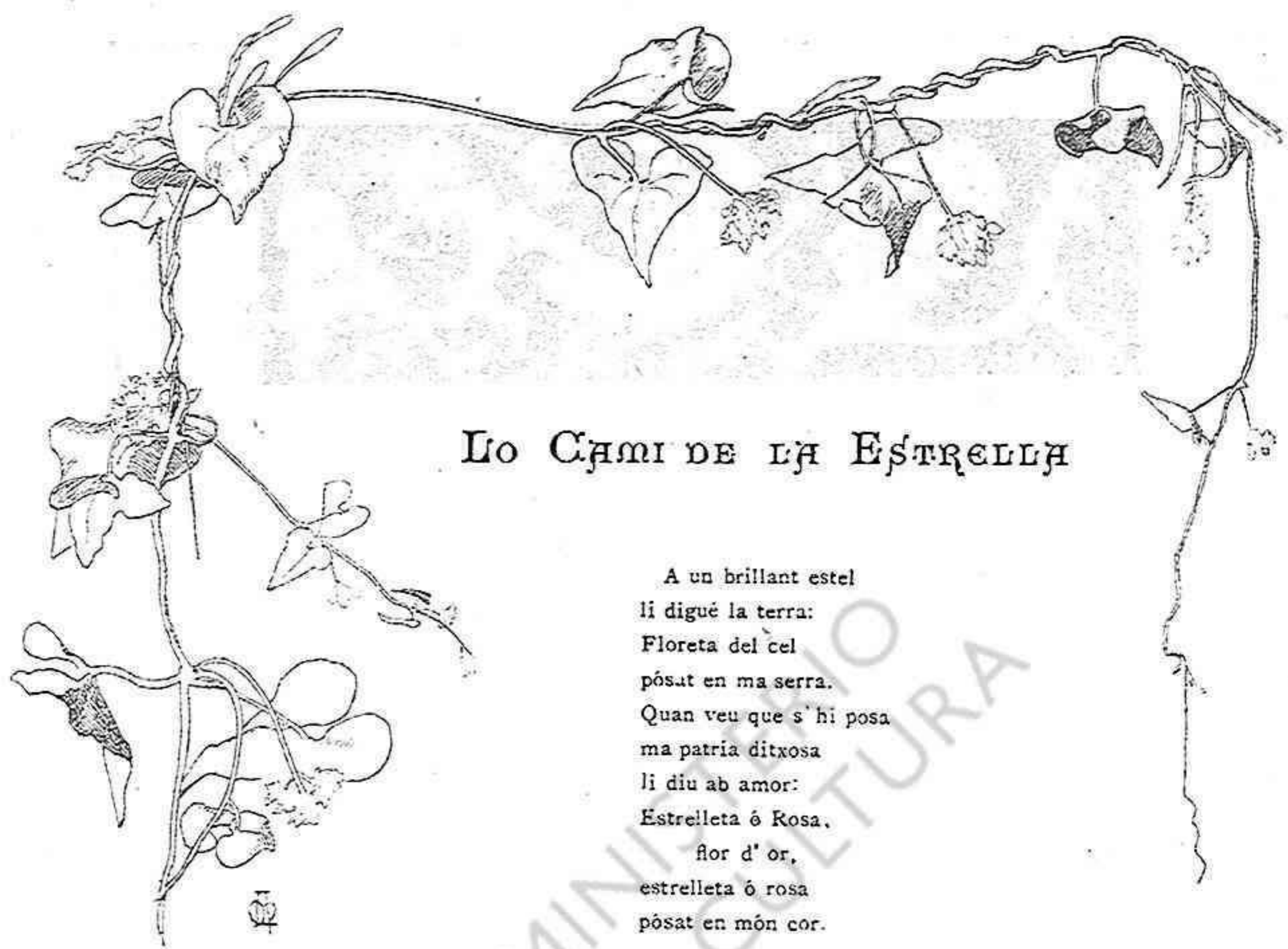
L' esbojerrat cridar, las desinvoltas
é histéricas rialladas s' endú 'l vent;
s' acaba la *galop*... las Carnestoltas
ha mort lo sol ixent.

—
Ensa y enllá caretas rebregadas,
rams trepitjats, empollas degotant,
vestits revolts, despullas viroladas
y bocas badallant...

—
La embustera disfressa d' alegria
l' aburriment endormiscat s' ha tret;
lo cervell embrutit, despert somia;
lo cor está contret.

—
Lo cel va clarejant... — ¡Deixa, careta,
ta estúpida ganyota per l' any nou! —
En tant, al fons del bosch, una violeta
poch á poch se desclou.

—
APELES MESTRES

LO CAMI DE LA ESTRELLA

A un brillant estel
 li digué la terra:
 Floreta del cel
 pòsat en ma serra.
 Quan veu que s'hi posa
 ma pàtria ditxosa
 li diu ab amor:
 Estrelleta ò Rosa,
 flor d' or,
 estrelleta ò rosa
 pòsat en món cor.

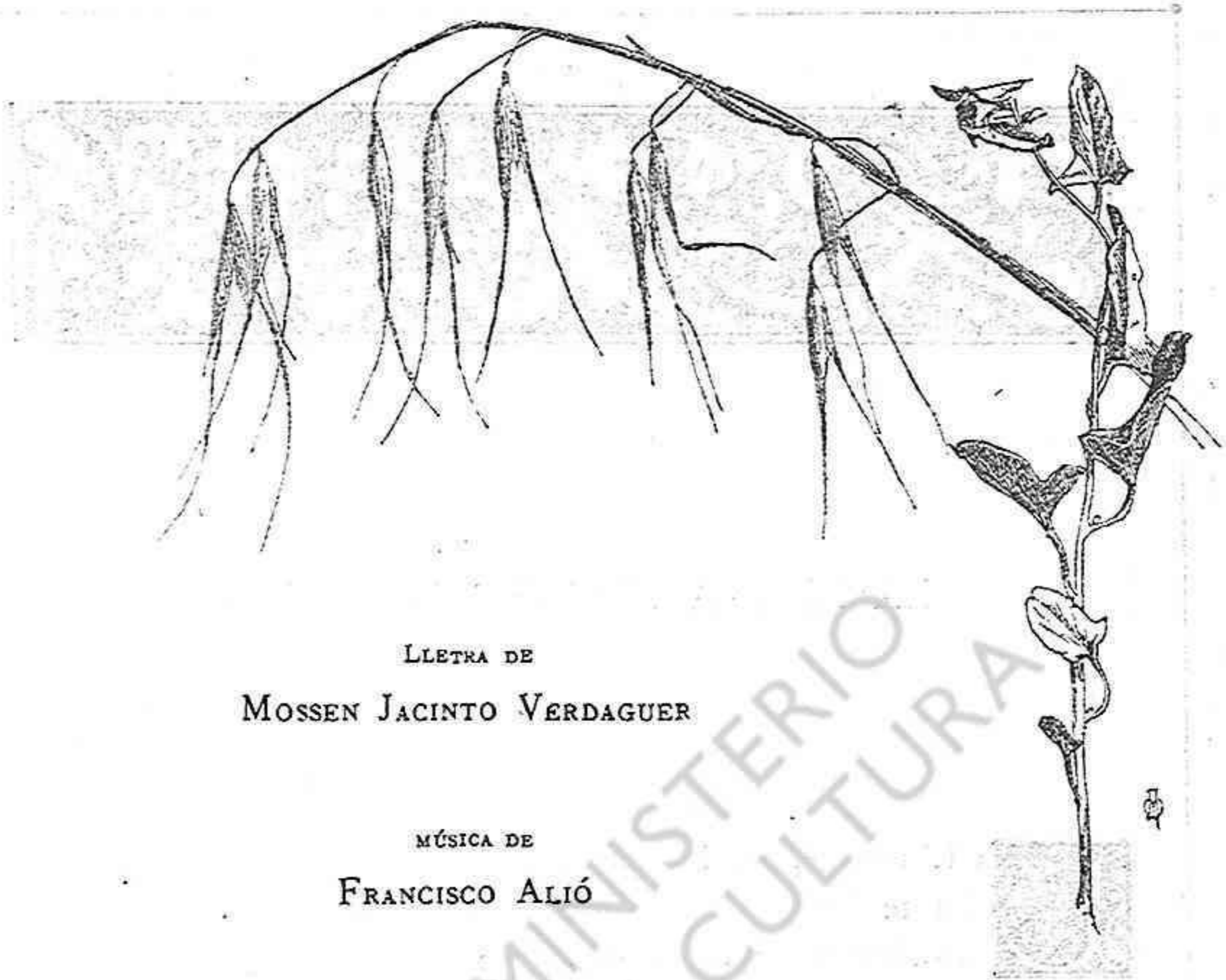
Flu.

Pizz.

rit.

al un brillant es - tel li di - gué la ter - ra: Flo - re - ta del

rit. a tempo

LLETRA DE
 MOSSEN JACINTO VERDAGUER

MÚSICA DE
 FRANCISCO ALIÓ

cres.
 ell ps-sat en una ter-ra; quan veu que s'hi po-sa una pa-tria dit-

dim.
 to-sa li deu ab a-mor. Es-tre-ll-taó Po-sa flor d'or

ritar *a tempo* *cres.*
 Es-tre-ll-taó Po-sa qui-dat en mem-ori.

p. *pp.*
ped.

LA LLUNA SEGONS LO POBLE

(Acabament)

LA Lluna, segons lo poble, no sols pronostica 'l temps que ha de fer immediatament, com se despren dels anteriors aforismes y dels dos següents:

Lluna tapada
boyra ó ruixada

y

Lluna lluhent
sequetat ó vent;

sinó que senyala 'l que farà en tota una llunació, segons aquest ditxo de Caspe:

«No me mires como pinto
sino como cuarto y quinto;
y si como quinto octavo,
tal como comienzo acabo.»

Lo qual vol dir que no deu mirarse quin temps fa 'l primer dia de cada lluna, sino 'l que fa 'ls dias quart y quint d'ella; y que, si lo dia octau fa 'l mateix temps que 'l dia quint, tota la lluna farà 'l mateix temps (1).

(1) Lo general francès Bugeaud tenia la ferma creència de que si 'l sisé dia de la Lluna feya lo mateix temps que 'l quart, hi havia nou probabilitats contra tres de que tota la lluna faria 'l mateix temps; y de que aquestas probabilitats eran onze contra una si 'l sisé dia feya 'l mateix temps que 'l quint. Diuen que quan l' esmentat general feya la guerra á Argèlia may comensava sas operacions sense haver deixat passar los sis primers dias de cada lluna.

Aquesta creència del general francès es elevada casi á teoria científica pel Doctor Saffray en son llibre titolat *La Physique des Champs* (a).

No deixa d' ésser notable la espècie de relació que hi ha entre 'l ditxo caspolí y la teoria del Doctor Saffray, basada, sens dupte, en alguna creència popular francesa sobre la influència de la Lluna en lo temps, influència completament negada per la ciència moderna.

(a) Paris, 1876.—Hachette et C.ie

Encara hi ha mes: una de las llunas, la d' Octubre, influeix en set altres consecutivas, segons aquestos dos aforismes populars.

La Lluna d' Octubre
set ne *descubre*,

que es propi de Tamarit de Llitera, província de Huesca; y

«Luna de Octubre
siete 'n *descubre*,»

recullit á Caspe, província de Zaragoza. Aquestos dos aforismes, que copio sols pera que 's vegi sa construcció catalana per mes que sian aragonesos, volen dir que durant las set llunas següents á la d' Octubre farà 'l mateix temps que hagi fet en aquesta (1).

La creéncia en la influéncia de la Lluna en los meteors, porta com á conseqüéncia llógica sa influéncia en la agricultura. Y á pesar dels aforismes

L' home lluner
poca palla al paller (2);

Home lluner
no ompla 'l graner (3);

Qui sembra en sech y en moll
tot l' any va ab lo sach al coll (4).

Labrador lunero
no llena el granero (5)

Hombre lunero
no llena el granero (6);

cap de nostres pagesos sembraria ni faria cap de las feynas del camp *fora de lluna*.

Lo modisme

Es blat de bona lluna

aplicat al subjecte que peca per ser massa bo, es una proba de la creéncia del nostre poble en la influéncia de la Lluna en las plantas.

Ja Virgili deya en sas Geórgicas que 'l dia disset de la lluna era

(1) Segons Lluís Figuer, *L' Année scientifique et industrielle*, any xxii, París, 1879, la Real Acadèmia de Ciéncias de Montpeller premiá en 1774 una memòria del abad Toaldo, de la universitat de Pádua, en que se sostenia la influéncia de la Lluna en lo temps; y en nostre sigle mateix hi ha hagut alguns sabis que no s' han atrevit á negar rodonament aquesta influéncia.

(2) Recullit á Almenar, Lleyda.

(3) Recullit á Cherta, Tarragona,

(4) Recullit á Vilanova de la Roca, Vallés.

(5) Id. á Guadalajara.

(6) Id. á Caspe.

propici pera plantar la vinya, posar per primera vegada 'l jou als bous y comensar á teixir una tela.

Al Ampurdá hi ha la costum de plantar las figueras per Carnestoltas, y diuhen que trigan tants anys á donar fruyt com dias de la Lluna hagin passat fins al dia en que 's plantan.

Lo menjar que 's deixa á la serena 's torna agre si 'l tocar 'l clar de Lluna. Aixis ho diuhen á molts punts de Catalunya.

A Barcelona diuhen també que 'ls marischs pescats en lluna nova son vuyts; pera que sian plens s' han de pescar en lluna plena.

A Figuéras creuhen que 'ls pous deuhen netejarse en *lluna vella*, perque de no ferho aixis s' escursa l' áygua y s' hi fan cuchs.

A Saint-Cast, Alta Bretanya, creuhen que tallantse las unglas en lluna creixent creixen mes depressa que tallántselas en lluna menguant. Tenen sobre aixó 'l següent aforisme:

«Si on coupe les ongles dans l'créssent.

Faut les couper souvent.

Couper-les dans l'décoû,

Vous ne les couperez pas beaucoup (1).»

Pels habitants de nostra costa de Llevant la Lluna influeix fins en la matansa del porch. Si aquest no 's mata en lluna creixent, sa carn s' arna y 's floreix.

No acabariam may si haguessim d' esmentar tot lo que sobre aquesta influéncia de la Lluna podria recullirse.

IV

DUAS PREOCUPACIONS

Los francesos donan lo nom de *Lune rousse*, lluna roja, á la que fa 'l ple á las darrerias d' Abril ó als primers de Maig, y deu aquell nom al color roig que prenen los brots de las plantas geladas en aquell temps.

Hi ha duas llunas rojas ó equinoccials: la una es la ja esmentada d' Abril, y la altra es la d' Octubre á Novembre, sols que aquesta passa desapercibuda pels pagesos, perque en son temps la vegetació 's troba en estat de repos (2).

(1) Paul Sebillot, *Traditions et superstitions de la Haute-Bretagne*.

(2) Vegis H. de Parville, *Causeries scientifiques*, deuxième année.—Paris, 1863.

Los pagesos francesos donan la culpa de las geladas de las plantas á la *Lluna roja* (1).

Los mariners tenen una altra preocupació y es la de creure que la Lluna 's menja 'ls núvols, perque aquestos desapareixen quant aquella 's troba en son zenit.

Tal volta provingui d' aquesta preocupació 'l ditxo catalá de que

La Lluna tot s' ho menja.

V

CANSONS Y DITXÓS SOBRE LA LLUNA

Los andalousos diuhen que pera que una criatura logri 'l present que desitja es precis que saludi set nits seguidas á la Lluna, desde un punt en que la vegi bé, dihent tres vegadas cada nit la següent cansoneta, y fent la reveréncia ab lo cap al fi de cada hu dels versos:

«Luna, lunera,
cascalera,
los siete perritos
á la cabecera (2).»

La canalleta del camp de Tarragona, quant surt la Lluna, canta:

La Lluna, la pruna,
vestida de dol,
son pare la crida,
sa mare la vol (3).

(1) Avuy lo darrer estudiant de física sap que aquestas geladas son degudas á la radiació propia de las nits claras y serenas.

(2) *Folk-Lore Andaluz*, primer año, 1882 á 1883, plana 293.

(3) Mon amich en Joaquim Maria Bartrina publicá en *La Renaixensa* un article titolat *Sobre una cansó infantil*, en lo que tractava d' explicar aquesta cansó suposant que *pruna* era una corrupció de la paraula francesa *brune*, bruna, morena, y que 'l pare y la mare que 's disputan nostre satélit eran la llum y las tenebras; fent, per consegüent, aquesta cansó relació als eclipses de Lluna. Mes de segur mon malaguanyat amich no hauria dit aixó si hagues conegut la variant que cantan en la Ribera d' Ebro, en la que hi ha un *sol mariner* capas de deixar parat á la mateixa estrella del dia.

afeiginthi á Barcelona:

Minyona bonica
que plega 'ls coixíns,
sa mare l' assota
davant dels fadríns.

La canalleta de la Ribera d' Ebro canta la següent variant:

La Lluna, la pruna
y 'l sol mariné,
son pare la crida,
sa mare també.

Y á continuació hi afegeixen:

La pobre xiqueta
tocava 'l tambó,
los ángels anavan
á la processó.

La següent cansó es també pròpia de las criaturas de la Ribera d' Ebro:

La Lluneta m' es padrina,
me fa un cos y una camisa,
me la talla y me la cus
per' lo dia de Jesus.
Lo Jesuset no la vol
perque 'n te corona d' or.
Sant Joseph ne fa casquetes (1),
ne convida á les mongetes,
á les monges y als canonges.
De la Seu á Magdalena
tots los peixos de la mar
ne ballen la tarantena,
menos lo mes xicotet
que balle mes gracioset.

Aquesta cansó te una variant que he sentit mes de un cop á Barcelona (2); comença en lo nové vers y diu aixís:

Dels canonges á la Seu,
de la seu á Vallarena
ballavan la tarantena.
Tots los peixos de la mar
se n' isqueren á ballar
fins lo mes xicorrotet,
que balla mes que tots ells.

(1) Pastellet especial de la Ribera d' Ebro.

(2) Pero que de segur no es d' aquesta localitat; per lo llenguatge sembla també de la Ribera.

L' agarrí per la cueta.
y lo portí á Tortoseta,
de Tortoseta al mercat
hont ne trobí un pobre gat
menjant figas y torrat.

Lo nom de la Lluna entra en várias fórmulas curatives. A Barcelona, pera curar la erissipela, la senyan molt depressa, tot dihent:

Clara es la Lluna,
clar es lo sol,
clara sia la galta (1)
si Deu ho vol.

A Dosrius, quan un te *perlas* ó *desfetas*, se senyan los ulls tres ó nou vegadas ab un gra de xeixa, dihent:

Mare de Sant Simeon,
vos que ne sou tan perfeta,
si es *perla* quedi desfeta,
si es blanca
al mar s' escampa,
si es negra
al mar s' ofega.
Clara la Lluna,
clar sia lo sol,
clara sia la vista
si Deu ho vol;

y tiran lo gra de xexa dins d' una gibrella d' áygua y las *perlas* se van fonent.

A la Baixa Bretanya (Fransa), diuhen aquesta salutació á la Lluna pera curarse las verrugas (2):

«Salut, pleine lune,
emporte celles-ci (*ces verrues*)
avec toi loin d'ici.»

A Serra d' Estrella, Portugal, li dirigeixen aquest altre prech (3):

«Deus te salve, Lua-Nova,
que me livres de tres males:
primeiro, de dôr de dentes,
segundo, de fogos ardentes,
terceiro, de linguas de ma gente
e do inferno principalmente.»

(1) O la part en que 's tingui la erissipela.

(2) *Proverbes et dictiones de la Basse-Bretagne*, per Sauv , publicats en la *Revue Celtique*.

(3) J. Leise Vasconcellos, *Eva Nova*, pl. 545.

A Venécia, pera ferse creixe 'ls cabells, diuhen aquesta formuleta (1):

«Cresci, cresci,
come la luna e 'l sol,
come la merda in cagaor.»

A Ercé, Alta Bretanya, Fransa, pera veure en somnis la persona ab qui un s' ha de casar, se tenen que dir, lo primer divendres del creixent de la Lluna, cinch parenostres y cinch ave-marias, mirant la Lluna, y despres tirar, sense mirar, lo primer objecte que 's tingui á ma en direcció d' aquella, tot dihent:

«Petit crêssent
Ver blanc,
Fais-moi voir en mon dormant
Qui j'aurai en mon vivant.»

Despres se te un que ficar al llit, posanthi primer la cama esquerra; ageures del costat esquer y resar per las ánimas del purgatori fins á quedarse dormit (2).

A Venécia, en la nit de Sant Joan, las fadrinas se dirigeixen á la Lluna dihent (3):

«Luna, lunaria,
che par il mondo varia,
varia par io,
dime 'l nome che ga mio mario,»

y 'l primer nom que senten despres d' haver dit aixó es lo del que será 'l seu marit.

En la mateixa localitat, en lo primer quart de la Lluna, 's fican la ma á la butxaca y diuhen (4):

«Luna luneta,
che quel que toco, me cressa;»

y si hi portan diners, tot aquell mes n' hi tenen; mes si no n' hi portan tot lo mes están sense.

A Sicilia ensenyan una moneda á la Lluna Nova y, ab la esperança de tenir diners tot lo mes, li diuhen (5):

«Santa luna rinnuvata,
fammi letu e cunsulatu!
Tu veni de luntana via,
salutami la Virgini María.»

(1) Giuseppe Bernoni, *Credenze popolari veneziane*.

(2) Paul Sebillot, *Traditions et superstitions de la Haute-Bretagne*, tom II, pl. 355-356.

(3) Giuseppe Bernoni, *Credenze popolari veneziane*.

(4) Id. dito.

(5) *Credenze ed usi popolari siciliani*, raccolti del prof. Raffaele Castelli, Palermo, 1878.

Lo nom de la Lluna entra també en varios modismes.
Quan un s' empenya en voler una cosa impossible se sol dir
d' ell que

Vol agafar la Lluna ab un cove.

A Carcassona quan una cosa es molt difícil diuen:
«Difícille coumo d'arrapa la luno amé las dents.»

Quan una persona te la cara rodona dihém que
Té cara de Lluna.

Al Rosselló ho aplican á personas y á cosas y diuen:
Rodó com la Lluna plena.

A Carcassona quant una persona es esgroguehida diuen que es
«Palle coumo la Luno.»

Tením també várias endevinallas sobre la Lluna, tals com:

¿Quina cosa es aquella
que al fé 'l mes ja 's mor de vella?

—
Una cosa rodona com un plat.
¡Jip! ¡Jap! Ja s' amagat.

—
Rodó com un garbell
y no cap á la plassa de Sabadell (1).

—
Rodona com una poma
y no cap dins de Barcelona.

VI

ACABAMENT

Son ja varis los sabis que en lo que va de sigle han escrit contra la pretesa influéncia de la Lluna en lo temps, y fa ja cinch anys que 'l célebre astrónomo frances Mr. Faye va presentar á la Acadé-
mia de Ciéncias de Paris sa famosa Memória, demostrant que la Lluna no te res que veure ab los cambis de temps, y encara son moltíssimas las personas que 's tenen per ilustradas que consultan lo pronóstich pera saber quin temps ha de fer en cada Lluna; y no es sols aixó sino que hi ha fins qui 's talla 'ls cabells en lluna creixent pera que n' hi surtin mes (2), com hi ha encara moltes personas

(1) Aquesta endevinalla y las duas anteriors han sigut publicadas per En Francesch Pelay Briz en sas *Endevinallas populars catalanas*, Barcelona, 1882.

(2) Es preocupació molt comuna á Catalunya que tallantse 'ls cabells en lluna menguant no creixen; y que tallantlos en lluna creixent ne surten mes, sols que alashoras també 'n surten de blanchs.

que volen passar per despreocupadas y 's tallan las unglas en di-lluns pera no patir de mal de caixal.

¿Qué té, donchs, d' estrany que 'l poble, ahont no hi jarriba tan fàcilment la ilustració, estigui encara carregat de preocupacions respecte á la influéncia de nostre satélit en totas y cada una de las cosas de aquest mon?

Lo que convé es recullir totas las preocupacions populars, no pera perpetuarlas, com creuhen algúns, sinó pera destruhirlas; conservantlas solzament escritas pera que en temps á venir pugui 'l poble comparar son estat de progres ab lo d' endarreriment en que vivian sos antepassats y vivím encara nosaltres avuy.

Barcelona, Desembre de 1883.

CELS GÓMIS.

NOVAS

Lo dia 25 d' aquest mes terminá En Valentí Almirall las conferéncias que, sobre la constitució de la federació Suissa, venia donant en lo Centre Catalá. En ellas ha presentat en clara síntesis las institucions políticas y administrativas, federativas y cantonals, fent remarcar especialment la ventatjosa y económica organisació de son exércit, lo desahogo de sa hisenda, que permet á la federació saldar sos pressupostos ab ventatja y no ab lo déficit considerable que caracteriza á tantas nacions, y la manera com, fins per las cosas mes comuns de la vida, s' estima allá per tot federal la associació, l' unitarisme dintre de la varietat, quant en los estats purament unitaris, nivellantho tot sense cap reparo ni distinció, 's fomenta, al contrari, un just aborrimient per qui tot ho absorbeix ofegant la individualitat. Finí son últim discurs llegint un fragment de la constitució suissa, escrita en Ladin, tañt per dar mostra de la analogia que existeix entre aquesta lléngua y la nostra, com per fer notar lo respecte que te una majoria nombrosíssima á un idioma que parlan 40,000 habitants, y que ab tot y aixó 's considera tan oficial com l' alemany, lo frances y l' italiá, quant á Espanya no pot lograr la mes petita concessió 'l catalá, que enrahonan 2.000,000.

La novetat d' aquestas conferéncias y la amena y fácil paraula del Sr. Almirall, han á atret moltíssimas personas al Centre Catalá, que va adquirint una trascendentalíssima importáncia ab aquests actes que deu continuar y prodigar, puig que son manifestacions catalanistas tant profitosas com poch conreadas, y fins tingudas per impossibles per molta gent que no poden ferse cárrech de que un discurs científich pugua esser dit y fassi efecte en catalá.

Lo Sr. Almirall, per sa part, prometé, al terminar las conferéncias recents, donarne una altra sèrie pera exposar, com ho ha fet ab la Suissa, la constitució dels importantíssims Estats-Units.

Malgrat nostres desitjos, hem hagut de retirar, per l' abundáncia d' original que 'ns precisava mes, la continuació de la novela de 'n Zola que comensárem en lo número passat, y que seguirem traduhint en los próxims. En lo fragment que publicárem se digué, per error de caixa, en la pág. 161 línea 6.ª, *nacre mare perla* debent dir, com compendrán nostres lectors, *mareperla* sols.